

TÜRKİYE DÜŞÜNCE PLATFORMU KORONAVİRÜS

DOSYASI

19.03.2020

Rapor İstişare Kurulu

Prof. Dr. Hayrettin Karaman

Abdurrahman Dilipak

Erol Yarar

Prof. Dr. Ahmet Akın

Taşkın Koçak

<u>SUNUŞ- Abdurrahman DİLİPAK</u>	3
<u>İLK DÖNEM İSLAM TARİHİNDE SALGIN HASTALIKLAR-Prof. Dr. Adem APAK</u>	8
<u>KORONAVİRÜS (COVİD-19)-Doç. Dr. Ertuğrul GÜÇLÜ</u>	10
<u>CORONAVİRÜSÜN PSİKO-SOSYAL BOYUTU-Prof. Dr. Ahmet AKIN</u>	13
<u>İSLAM FIKHINDA İNSANIN HAYAT VE SAĞLIĞININ KORUNMASINA YÖNELİK HÜKÜM VE TEDBİRLER-Prof. Dr. Soner DUMAN</u>	15

SUNUŞ- Abdurrahman DİL İPAK

GÖRELİM MEVLAM NEYLER

HAK ŞERLERİ HAYREYLER,

SEN SANMA Kİ GAYREYLER!

ARİF AN'I SEYREYLER.

GÖRELİM MEVLAM NEYLER,

NEYLERSE GÜZEL EYLER..

Erzurumlu İbrahim Hakkı

Türkiye Düşünce Platformu üyelerinden bazı akademisyen arkadaşların Kovit 19 salgını ile ilgili olarak hazırladıkları makaleleri ekte takdim ediyoruz.

İhtiyaç duyulduğunda ya da platform üyesi arkadaşlarımızdan gelen “suali mukadderler”e ilişkin çözüm tekliflerini spot olarak ya da ayrıntılı bilgiler geldiğinde onları sizlere “efradına cami, ağıyarına mani” bir şekilde üyelerimiz ve kamuoyu ile paylaşmaya çalışacağız.

Ülkemizde de, bu konularda uzman, sahasında çalışmaları olan arkadaşlarımızın geliştirdikleri ürünler ile, geleneksel tıp kitaplarından, benzer sorunlarla ilgili korunmaya ve tedaviye yardımcı olacak takviye gıdaların neler olduğu konusunda da zaman zaman bilgilendirmelerde bulunmayı ümid ediyoruz.

Kader, rızık ve ecel konusunda imani açıdan “mut'main” bir gönül'e sahip olan insanların bu anlamda panik ve stresten uzak kalacaklarını, sabreceklerini ve sabrı tavsiye edeceklerini biliyoruz. Şüphesiz ki, bizi gören, duyan, bilen, hüküm sahibi bir Allah'ımız var. “İman edenler, yaptığı işi en iyi şekilde yapan salih amel sahipleri, sabredenler ve sabrı tavsiye edenler müstesna herkes hüsrandır”. Bizler, bu süreçte de, her zaman olduğu gibi, sabredenlerden, şükredenlerden ve direnenlerden olacağız. Bizler Hakkın ve halkın görev gözü, işiten kulağı, tutan eli, haykıran sesi olacağız.

Bize hayır gibi gelen şeylerde Allah şer, şer gibi gelen şeylerde hayır murat etmiş olabilir. Biz bilmeyiz Allah bilir.

Bizler “alemlere rahmet olarak gönderilen bir peygamberin ümmeti olarak” inanıyoruz ki, kederler paylaşıldıkça azalır ve mutluluklar paylaşıldıkça çoğalır. Bizler Allah'ın rızasının tecellisinin vesilesi olacağız.

Selam ve dua ile

CORONAVİRÜS SALGINI ve İNSANIN SORUMLULUĞU-Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Kader, İrade Özgürlüğü ve Sorumluluk

Matüridî âlimi Ebü'l-Muîn en-Neseî kader, irade özgürlüğü ve sorumluluk dengesini şu şekilde özetlemektedir: Allah'ın yaratması, kazası ve kaderi, kul tarafından bir mazeret olarak ileri sürülemez. Çünkü kader ve kaza, kulu bir fiili yapmaya zorlayan bir husus değildir. Yüce Allah'ın kulun fiili konusundaki takdiri ve yaratması, bu fiiller için tahsis edilen zaman ve mekânları yaratması gibidir. Öyleyse kul için zorlayıcı bir etken olmayan kaza ve kaderin mazeret olarak ileri sürülmesinin bir geçerliliği bulunmamaktadır. Çünkü fiili işlediği anda kaza ve kader gibi zorlayıcı bir etken tasavvuru kişinin zihnine gelmez. Bu yüzden kişi işlediği fiili kendi özgür iradesi ve ihtiyarı ile gerçekleştirir. Hem kendisi hem çevresi işlenen fiili kula nispet eder, iyilik yaparsa mükâfatını, kötülük yaparsa cezasını çekeceğini bilir.

İlahi Destek

İlahî destek, Yüce Allah'ın kişinin iradesini doğru ve hak yolda kullanması için peygamberler ve kitaplar göndermek suretiyle destek vermesidir. Bu, insanları kısıtlama veya sınırlandırma değil, onlara doğru yolu göstermedir (hidayet). Onlara doğruluk ve samimiyet noktasında destek vermesidir. Nitekim Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'i yol gösterici anlamında 'hidayet rehberi' olarak tanımlamış ve bir çağrıda bulunmuştur: "İşte bu dosdoğru yolumdur, ona tabi olun. Başka yollara gitmeyin. O yollar sizi O'nun yolundan ayırır. (Başka yollardan) sakınmanız için Allah size işte bunları emretti." Bütün bunlardan sonra insan yanlış yola giderse yani tercihini Allah'ın emrinin aksine kullanırsa, Allah onu iradesinde serbest bırakır. "Biz insana doğru yolu gösterdik, dilerse şükredenlerden, dilerse nankörlük edenlerden olur." "Dinde zorlama yoktur, çünkü doğru ile yanlış açıklanmıştır." "Biz, bu kitabı sana insanların faydası için hak olarak indirdik. Kim doğru yola girerse kendi yararınadır. Kim de saparsa kendi aleyhinedir. Sen (ey Peygamber) onların üzerine vekil değilsin." Bu son ayette serbest bırakılan kişinin sorumluluğu ve karşılaşacağı bedeller hatırlatılmaktadır. Çünkü her imkân ve hak bir sorumluluk doğurur ve her sorumluluğun da bir bedeli olur.

Sorumluluğu Gözetmemenin Bedeli

Tabi ki, insana verilen imkânların ve oluşturulan şartların bir bedeli olacaktır. Çünkü insan bu imkânlar ve şartlar içinde imtihana tabi tutulmaktadır. Nitekim dünyada aldığımız her kararın bir bedeli olmakta, iyi ya da kötü bir takım karşılıkları ile yüz yüze gelmekteyiz. Din ve imanla ilgili hususlarda aldığımız kararların karşılıkları, kısmen bu dünyada ama esas itibariyle öte dünyada görececek ve yaptıklarımız ile yüzleşeceğiz. Nitekim verilen nimetlerin değerini bilmeyenlerin, kendilerine tanınan özgürlüğü kötüye kullananların dünyada da ahirette de cezalarını çekeceklerini Yüce Allah bize bildiriyor. Ancak ahiretteki ceza dünyadaki cezadan ağır olacaktır: “Allah dünya hayatında onlara rezillik tattırır. Ahiret azabı elbette daha büyük olacaktır. Keşke bilebilselerdi.”

Ancak dünya hayatında içinde bulunduğumuz tabiat kanunlarına (adetullah) uymadığımız takdirde bedeliyle hemen yüzleşmemiz söz konusudur. Her ne kadar tabiat olaylarının meydana gelmesinden sorumlu olmasak bile, onlara karşı tedbir almak ve zararından kaçınmak noktasında sorumluluğumuzun olduğu açıktır. Zaten dinimiz zoruriyat denilen canın, dinin, aklın, neslin ve malın korunmasını emretmektedir. Bu çerçeveden olmak üzere her ne kadar irademiz dışında gerçekleşse bile deprem, sel ve bulaşıcı hastalıklar gibi olaylar karşısında tedbir almak yani korunmak ve çevremizi korumak gibi bir sorumluluğumuzun olduğu unutulmamalıdır.

Afetler Karşısındaki Sorumluluk

İnsanoğlunun deprem veya salgın hastalıklar gibi afetler karşısında nasıl bir tutum takınmalıdır?

Bu soru tarihin her döneminde insanın kafasına takılmış ve sürekli cevabını aramıştır. Maalesef bu soru hep felaket anlarında veya sonrasında sorulmuş ve cevap aranmıştır. Çoğu zaman olaylar karşısında ya isyan ya da umutsuzluk gibi olumsuzlar sergilenmiştir. Hâlbuki afetlerin olmadığı normal zamanlarda bu soru sorulsa belki o afetlere daha hazırlıklı olma gibi bir avantajımız olacaktır.

Çocukluğumuzdan beri öğrendiğimiz tecrübe, dünyanın güllük ve gülistanlık olmadığıdır. Çünkü ister inansın ister inanmasın bütün insanlar dünya hayatında sürekli bir yarış içindedir. Evde, okulda, sokakta, işte, çarşıda hâsılı her yerde bitmeyen bir koşturmaca söz konusu her insan için. Sürekli bir yerlere yetişmek umudu ile bir şeylerden kaçmak ve kurtulmak kaygısı arasında bir sarkaç gibi salınmaktayız. İnanan için bu hal bir imtihan, inanmayan için ise hayata tutunma veya yaşama sevincini kaybetmeme kaygısıdır.

Yaşamayı için insanın iki hususu çok iyi bilmesi gerekiyor: Kendisi ve çevresi. Kendisini bilmesi, imkânlarını, şartlarını ve sınırlarını farkında olması, çevresini bilmesi ise dünyevî imkânları, şartları ve sınırları görebilmesidir. Bunu hakkıyla bilen insan esas bilmesi gerekene yönelir. O da bütün bu imkânları ve şartları yaratıp hazırlayan, sınırları çizip bize öğreten, peygamberler yoluyla da bildiren Allah'ı bilmektir.

Coronavirüs Vakası

Bu gün en büyük sorunumuz coronavirüs denen beladan kaçmak veya kurtulmaktır. Peki, bu noktada sorumluluğumuz nedir?

Bizim sorumluluğumuz yukarıda açıkladığımız gibi kendi irademiz dâhiline giren hususlardadır. Buna göre bizler coronavirüsün meydana gelmesinden, ortaya çıkmasından veya felaket olarak tezahüründen sorumlu değiliz. Bunu komplo teorilerini bir tarafa bırakarak söylüyorum. Bu tür afetlerde bizim sorumluluğumuz öncesinde bunlara karşı hazırlıklı olmak, sonrasında ise kurtarma ve zararı giderme hususunda katkı sağlamak şeklindedir. Çünkü bunlar, irademiz ve gücümüzü dâhilindedir. Buradaki sorumluluk da kişinin elindeki imkânlar ve içinde bulunduğu şartlara göredir. Tabi ki bir yönetici ile işçinin sorumluluğu aynı olamaz.

Bugün coronavirüs diye bir salgın çıkmış ve afete dönüşmüş durumda olduğuna göre bizim sorumluluğumuz bundan kendimizi ve sorumlu olduğumuz çevremizi korumaktır. Çünkü her ne kadar virüsün çıkmasından biz sorumlu değilssek de, kendimizi ve çevremizi koruma hususunda sorumluluğumuz vardır. Bu sorumluluk yerine getirilmediği takdirde Allah'ın verdiği imkânları kullanmamak, şartlara riayet etmemek gibi bir isyanın içinde olunur. Zira Yüce Allah bizi kendisine layık kulluk üzere yaratmıştır. Kulluk etmek demek, tanıdığı imkânları ve hazırladığı şartları gözetmek ve o çerçevede verdiği ödevleri yerine getirmektir. İmkânları ve şartları gözetmeyen ödevlerini yerine getiremez. Bu yüzden can, akıl, mal, nesil ve dinin korunması önemsenmiş ve bunlar dinin zaruretleri sayılmıştır.

Bilinmelidir ki, Yüce Allah insanları tam yukarıda sayılan hususlardan sınava tabi kılmış ve bunu da açıkça bildirmiştir. “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredenleri müjdele!” (Bakara 2/155) Buradan anlaşılıyor ki, Yüce Allah bizleri hem aklımızla kavrayacağımız dünyevi şartlarla yani tabiat kanunlarıyla hem de bildirdiği dini görevlerle sınamaktadır. Bunun anlamı, her iki alanın da kanunları ve kuralları insan bakımından bilinmektedir. Diğer bir deyişle dünyevî

şartlar beş duyumuz ve aklımızla, dinî kurallar ise gönderilen Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin Sünnetiyle bilinmektedir. Kanunlar ve kurallar bu şekilde bilindiğine göre sorumluluğun çerçevesi de bellidir. Nitekim Hızır-Musa kıssası üzerinden bu konuda bir uygulama da bize gösterilmiştir. Kıssada bilinmesi imkânı olmayan gizemli taraf bir yana bırakılırsa, geminin delinmesinde mal, çocuğun öldürülmesinde can ve duvarın inşasında menfaat bakımından bir sınama söz konusudur. Zaten bir insan da dünya hayatında ancak bu üç şeyden sınanır. Olaylar karşısında Hz. Musa gibiyiz, olayların arka planını/hakikatini bilmiyoruz, bilmekle de sorumlu değiliz. Çünkü bizim sorumluluğumuz zahir planındadır ve bu plan dâhilinde irade ortaya koyar ve hüküm verebiliriz. Sonuçta ayette belirtildiği gibi olaylar karşısında sabır ve metanet ortaya koyanlar kazanır, aksi tutum içine girenler ise kaybeder. Öyleyse zahir imkânlar ve şartlar çerçevesinde ilahi beyana aykırı düşmeyecek şekilde irade, çaba ve kararlılık ortaya koyduktan sonra “Niyet edip karar verdin mi artık Allah'a tevekkül et” (Al-i İmran 3/159) ayeti gereği sonucu her şeyin sahibi olan Allah'a havale ederiz. Zaten bu dünyadaki bütün imtihanımız sabır ve şükür noktasından olmaktadır.

Salgın hastalık karşısında şükretmek sözle değil, hazırlıklı olmak, korunmak, imkânımız ölçüsünde çevremizi kollamaktır; sabretmek ise hastalığa maruz kalma durumunda, kimseye bulaştırmadan isyan etmeksizin sakin ve kararlı bir şekilde tedaviye başvurmak ve sürdürmek yani bu süreçte sabırlı ve sebatkâr olmaktır.

Bu şekilde itikadi açıdan sorumluluk tespit edildikten sonra bu sorumluluğun tarihi alt yapısını oluşturacak veriler için elimizde Hz. Peygamber (sav) ve sahabenin güzel uygulamaları vardır. Hadisçi ve tarihçi hocalarımız ve dostlarımız inşallah bu verileri bizler sağlarlar.

İşin fıkıh yönü ise sorumluluğun derecesini tespittir. Fakih hocalarımız ve dostlarımız da bizlere bu konuda yardımcı olurlar inşallah. Söz gelimi bu olay karşısında tedbir alma farz mı, vacip mi, müstehap mı yoksa mübah mı? Korunma durumunda yani karantina durumunda bu tür yerlere girmek veya oradan çıkmak haram mı, mekruh mu, yoksa mübah mı? Çünkü bu doğrudan canın korunmasıyla alakalı bir durumdur. Her ne kadar sonuçlar muhtemel olsa bile yaygınlaşan tehlike en azından zann-ı galib noktasında hatta ötesindedir. Bazı ülkelerin yönetici ve halkının gevşekliğinin nelere mal olduğu da ortadadır. Bu konuda kararlı bir şekilde sıkı tedbir alan ve uygulayan yöneticilerimiz de teşekkürü hak ediyorlar.

İLK DÖNEM İSLAM TARİHİNDE SALGIN HASTALIKLAR-Prof. Dr. Adem APAK

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Sözlükte “yaralamak, ayıplamak, kusurlu görmek” anlamlarındaki ta‘n kökünden türeyen tâun bazı dilcilere göre bulaşıp yayılan her hastalığın adıdır.

Hz. Peygamber, tâunun önceki milletlerden bir gruba ve İsrâiloğulları’na ceza olarak (ricz) gönderilen bir hastalık olduğunu belirtmiş, bir yerde veba çıktığını duyanların oraya gitmemelerini, buldukları beldede ortaya çıktığı takdirde oradan ayrılmamalarını söylemiştir (Buhârî, “Tıb”, 100; Müslim, “Selâm”, 92- 97; Müsned, I, 173, 176-177, 182; V, 202, 213).

İslâm tarihinde birçok tâun olayı kaydedilmiştir. Hz. Peygamber zamanında görülen ilk tâun 6 yılında (627) Medâin’de meydana gelen Şîrûye tâunudur. Hz. Ömer devrinde birkaç tâundan söz edilir. Belâzürî, onun zamanında Hayber yahudileri arasında veba salgını çıktığını haber vermektedir (Fütûh, s. 32). 17 veya 18 (639) yılındaki Amvâs tâununda içlerinde Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Muâz b. Cebel gibi sahâbenin ileri gelenlerinin de bulunduğu 25-30.000 kişi ölmüştür (İbn Kesîr, VII, 79 vd.).

Tâunu Amvâs adıyla meşhur olan bu salgının sonucunda, başta Suriye orduları başkumandanı Ebû Ubeyde olmak üzere Muâz b. Cebel, Şürahbîl b. Hasene, Süheyl b. Amr, Fazl b. Abbas ve Yezîd b. Ebû Süfyân gibi birçok sahâbî dâhil 25.000’e yakın insan ölmüştür. Hz. Peygamber’in âzatlı kölesi Servân b. Fezâre el-Âmirî de 54’te (674) burada vefat etmiştir.

Suriye bölgesi ordu kumandanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh tarafından Şam-Hicaz yolu üzerindeki Serğ kasabasında karşılanan Hz. Ömer’e Şam’da veba çıktığı haberi verilince vebanın olduğu yere gitmemiş, kendisine, “Allah’ın kaderinden mi kaçırıyorsun?” diyen Ebû Ubeyde’ye Allah’ın kaderinden yine O’nun kaderine sığındığını söylemiştir (Buhârî, “Tıb”, 30; Müslim, “Selâm”, 100).

69 (688) yılında Basra’da meydana gelen tâun salgını, “sel sularının önüne gelen her şeyi alıp götürmesi gibi” insanları âniden öldürmesinden dolayı Cârif tâunu diye anılmıştır. Basra’daki tâunun üç gün devam ettiği ve her gün 70.000 insanın öldüğü rivayet edilmiştir. Burada oturan sahâbî Enes b. Mâlik’in ailesinden seksene yakın kişi hayatını kaybetmiştir.

Feteyât adı verilen tâun 87'de (706) Basra, Vâsıt ve Şam bölgesini etkisi altına almıştır. 131 (749) yılında yine Basra ve çevresinde çıkan tâun üç ay kadar sürmüş ve her gün 1000 kadar insan ölmüştür (Nevevî, I, 105-107). İbn Kesîr muhtelif tâun salgınlarından söz eder. 749 (1348) yılı olaylarını anlatırken geniş bir coğrafyaya yayılan tâun sırasında Dımaşk şehri ve yakınlarında bir günde 300'den fazla insanın öldüğünü, sadece Emeviyye Camii'nde bir vakitte on beş kişinin cenaze namazının kılındığını kaydeder (el-Bidâye, XIV, 237 vd.). 764'te (1363) Mısır'da görülen tâun salgınında da birçok insan hayatını kaybetmiştir (a.g.e., XIV, 317). Hastalığın yayılmasında kara ve deniz yoluyla ticaret ve haberleşme gibi hareketlilikler etkili olmuştur.

KORONAVİRÜS (COVİD-19)-Doç. Dr. Ertuğrul GÜÇLÜ

Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi

Koronavirüs genellikle hayvanlarda hastalık yapmakla beraber, bazı tiplerinin insanlarda basit üst solunum yolu enfeksiyonlarına neden olduğu bilinmektedir. Günümüzde yaşanan koronavirüs (COVİD-19) salgını, virüsün genomunda meydana gelen mutasyon ile yeni bir koronavirüs tipinin oluşması sonucunda meydana gelmiş ve neden olduğu hastalık tablosu da değişmiştir. Yeni oluşan virüs akciğerleri de etkileyerek solunum yetmezliğinin görülebildiği ağır bir klinik tabloya neden olabilmektedir.

Dünya tarihine bakıldığında benzer salgınların daha önce de yaşandığı görülmektedir. COVİD-19 gibi solunum yoluyla bulaşan ve benzer kliniğe neden olan influenza, 20. yüzyılda önemli salgınlara neden olmuştur. Bu salgınlardan ilki 1918 – 1919 yıllarında görülen ve “İspanyol Gribi” olarak tarihe geçen H1N1 influenza tipinin neden olduğu grip salgınıdır. Bu salgında dünya nüfusunun üçte birinin enfekte olduğu ve en az 50 milyon kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. 1957-1958 yıllarında “Asya Gribi” ismi verilen bir başka influenza (H2N2) salgını görülmüş ve 1.1 milyon insan hayatını kaybetmiştir. 1968 yılında meydana gelen bir diğer influenza (H3N2) salgınında yine yaklaşık 1 milyon insan hayatını kaybetmiş ve bu salgına Hong Kong salgını ismi verilmiştir. Hatırlanacağı üzere, 2009 yılında yeni oluşan H1N1 grip virüsü dünya genelinde hızla yayılmış ve bir yıl içinde 151.000 – 575.000 arasında ölüme neden olmuştur.

Grip virüsünde olduğu gibi, koronavirüs yapısında da meydana gelen değişimler sonucunda yeni bir virüs ortaya çıkmakta ve dünya genelinde salgın tehlikesi oluşabilmektedir. Bu salgınlardan biri 2003 yılında yaşanmış ve sistemik akut solunum yetmezliği (SARS) ismi verilen bu salgında yaklaşık 8000 kişi hastalanmış ve 774 kişi bu hastalık nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bu salgında virüsün insanlara kedilerden bulaştığı düşünülmüştür. Koronavirüsün bir diğer yeni tipi Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-coV) 2012 yılından itibaren Ortadoğu ülkelerinde görülmeye başlamış ve hala vakalar görülmektedir. Develerden insanlara bulaştığı düşünülen bu salgında şu ana

kadar 2521 kişi hastalanmış ve 866 ölüm görölmüştür. Günümüzde yaşanan COVID-19 salgınında ise 15 Mart 2020 tarihine kadar toplam 142 ölkede 156.400 kişi hastalanmış ve 5833 hasta maalesef hayatını kaybetmiştir. Olgu ve ölüm sayısı artmaya devam etmektedir.

Göröldüğü gibi bu salgınların ortak özelliğı geniş halk kitlelerini etkileyebilmeleri ve ölüm oranlarının yüksek olmasıdır. Oluşan yeni virüsün tipine ve hastaların bağışık yanıtına göre bazı salgınlarda gençler daha fazla etkilenirken, bazı salgınlarda da yaşlılar daha fazla etkilenmektedir. Günümüzde yaşanan koronavirüs salgınında yaşlılar (> 65 yaş) ve hipertansiyon, şeker hastalığı, kalp hastalığı, kronik akciğer hastalığı, kanser gibi kronik hastalığı olanlarda hastalık daha ağır seyretmekte ve bu gruplarda ölüm oranı daha fazla olmaktadır.

Koronavirüs kişiden kişiye 1 metreden daha yakın temas sırasında ağız ve burundan çıkan gözle görölemeyen hava partiküllerinin ağız, burun ve göz gibi mukozalara yapışması ile bulaşabildiğı gibi; hasta kişilerle tokalaşma ve virüs ile kontamine eşyalara temas sonrasında ellere bulaşan virüsün, ellerin yine göz, ağız ve buruna değdirilmesi ile de bulaşabilmektedir. Bu sebeple hastalığın bulaşmasını önlemek adına alınacak önlemler hem çok önemli hem de çok etkilidir. Alınacak birkaç önlemlerle hastalığın yayılması önlenilecektir.

Alınması gereken önlemlerin başında hasta olanların veya hastalık şüphesi olanların sosyal ortamlara çıkmaması ve kendilerini evde karantina altına alması gelmektedir. Karantina süresi olarak 14 gün kritiktir. Hastalığın göröldüğü ölkelerden gelenler mutlaka 14 gün kuralına uymalıdır. Bu kişiler kendi evlerinde ayrı bir odada zamanlarını geçirmeli, mümkünse kullandıkları tuvalet ve banyolar ayrılmalıdır. Hastalık şüphesi olanlar el ve yüzlerini tek kullanımlık havlu peçetelerle kurularak hemen bu peçeteleri çöpe atmalıdır. Oda ayırmak mümkün değılse ev içindeki diğer kişilerin en az 1 metre uzağında bulunmalı, tıbbi maske takmalı ve oda sık sık havalandırılmalıdır. Ev içerisinde sık temas edilen yüzeyler (kapı kolları, elektrik düğmeleri) su ve deterjanla temizlenmelidir. Ortak kullanılan banyo ve tuvaletler her kullanım sonrasında su ve deterjanla temizlenmeli ve günde bir kez 1/100 oranında sulandırılmış çamaşır suyuyla dezenfekte edilmelidir. Tabak, kaşık, çatal, bardak gibi mutfak eşyaları hastaya özel olmalı, eğer ayırma imkânı yoksa kullanım sonrasında su ve deterjanla dikkatlice yıkanmalıdır. Bu arada evde yaşayan herkes ellerini sık sık, su ve sabunla yıkamalıdır. Bu dönemde eve ziyaretçi kabul edilmemeli ve ziyarete gidilmemelidir.

Hastaların öksürürken ve hapşırırken çevreye virüs yaymaması çok önemlidir. Bu amaçla öksürürken ve hapşırırken tek kullanımlık mendiller kullanılmalı ve bu mendiller bir sefer kullanıldıktan sonra hemen çöpe atılarak eller yine su ve sabunla yıkanmalıdır. Tek kullanımlık mendil yoksa öksürürken ve hapşırırken ağız ve burun dirsek iç yüzü ile kapatılmalıdır.

Hasta olmayanların kendilerini korumak adına zorunlu olmadıkça sosyal ortamlara çıkmaması uygundur. Ellerini gün içerisinde sık sık su ve sabunla yıkamalı ve el hijyeni sağlamadan ellerini ağız, burun ve gözlerine dokundurmamaya özen göstermelidir. Özellikle ellerin sık temas ettiği yüzeylere (toplu taşıma araçlarında tutacaklar, kapı kolları, asansör düğmeleri, merdiven tırabzanları, elektrik açma kapama düğmeleri, vb.) dokunduktan sonra hemen eller yıkanmalıdır. Su ve sabunla yıkama mümkün değilse uygun bir el antiseptiği ile (alkol bazlı el dezenfektanı) eller temizlenmelidir. Hasta olduğundan şüphelenilen kişilerin yanına 1 metreden daha fazla yaklaşılmamalı, yaklaşmak gerekirse tıbbi maske takılmalıdır.

CORONAVİRÜSÜN PSİKO-SOSYAL BOYUTU-Prof. Dr. Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi-Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Anahtar kelime öğrenilmiş çaresizlik. Virüsün sağlık boyutundan çok psikolojik boyutu ön planda gibi görünüyor. Toplum olarak moralimizi en üst düzeyde tutmamız çok önemli. Bir müddet evde olacağımız için kendimizi yaşama anlam katacak faaliyetlere odaklanmalıyız. Bu salgının biteceğine dair umudumuzu sürekli diri tutmalıyız.

Birçoğumuzun evi ihmal ettiği ortada, herkes evine dönüp bakabilir, aile içinde eksik kalan özellikle sosyal ve manevi unsurlara yönelerek aile bütünlüğünü sağlayabiliriz. Giderek bireyselleşmenin maalesef yaygınlaştığı bir toplum haline geldiğimiz için bazı davranışları kendi yaşantımıza müdahale olarak algılayabilir ve bu noktada sorunlar yaşayabiliriz. Bunun üstesinden mutlaka gelmemiz gerekir. Belki de 30 yıldır ilk defa böyle bir durumla karşı karşıya kaldık. Ailede hep birlikte nitelikli vakit geçirmenin yollarını bulmalı ve bunu bir yaşam tarzı haline getirebilmeliyiz. Aksi takdirde aile içi çatışmalar ve boşanmalar artabilir.

Artık sanal bir yaşama doğru hızla ilerlediğimizi fark etmeliyiz, bir müddet eğitim-öğretim ve birtakım sosyal faaliyetler sanal platformda gerçekleşecek. Alışkanlıklar değişecek, yaşam tarzları değişecek. Belki de insan tanımıyla ilgili yeni düzenlemeler yapmak durumunda kalacağız. Ama en mutlu insan sosyal ve ilişkileri güçlü olan insandır. Virüs salgını sebebiyle bir müddet yüzyüze iletişimden uzak durmak zorunda kalacağız. Ancak telefon ile dostlukları ve akrabalık ilişkilerini mutlaka desteklemek gerekir.

Takıntılar ve paranoyaklığın yani şüpheliğin arttığı bir döneme giriyoruz. Temizlik ve hijyen önemli ancak bunun sağlıklı ölçüsünü koyamaz isek obsesif davranışlarda artış gözlenebilir. Belli bir süre sonra hijyen takıntısı baş gösterebilir. Bu nedenle virüsün bulaşmamasını sağlamaya çalışırken dengeli bir hijyen alışkanlığı geliştirmek durumundayız.

Bu salgınla ve oluşturduğu psikolojik durumla baş edebilmede en önemli yönlerden birisi manevi destektir. Dua, ibadet, kanaat, sabır ve tevekkül gibi araçlar bizim manevi yönümüzü geliştirecektir. Ailece birlikte dua etmek, ibadet etmek ve kuran okumak, dini sohbetler yapmak aile birliğine katkı sunacaktır.

Bu süreçte kendi kişisel gelişimimize de önem vermeliyiz. Yeni hobiler geliştirebilir, spor yapabilir, beslenme alışkanlığımızı gözden geçirebilir, topluma faydalı faaliyetlerde bulunabiliriz. Bunları yapabilmek için ev dışında olmak zorunda değiliz.

Salgın ve doğal afetlerle başa çıkmada önemli bir unsur da kader inancıdır. Ancak kadere inanmak ile kadercilik olmayı zaman zaman birbirine karıştırabiliriz. Tüm tedbirleri aldıktan ve elimizden gelen çabayı harcadıktan sonra ortaya çıkan sonuca takdir gözüyle bakmak sağlıklı bir kader inancıdır ve bizleri bir dizi psikolojik problemden korur. Öte yandan tehlikeleri hafife almak ve gerekli önlemleri almamak bunun ardından ortaya çıkan sonucu kadere bağlamak uygun bir yaklaşım değildir, buna kadercilik denir. Bu süreçte tüm tedbirleri ve hijyenik önlemleri almalı ve geri kalan noktada sağlıklı bir tevekkül anlayışına sahip olmalıyız.

Sosyal ihtiyaçlarımızı da göz ardı etmemeliyiz. Ait olma, ilgi duyma, toplumla bağlantılı hissetme gibi gereksinimlerimizi giderebilmenin yöntemlerini geliştirmeliyiz. Başkalarına duyarlı davranma, ihsan, iyilik yapma, hasbiklik, diğergamlık gibi insanî özelliklerimiz körelmemelidir.

Bu süreçte toplumda görülebilecek diğer bir eğilim de istifçiliktir. Gerekli günlük ihtiyaçlarımızı belli bir süreliğine evimizde depolamak bir düzeye kadar normal görülebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, kaygı düzeyinin artmasıyla birlikte insanlarda istifçilik gözlenebilir. Bu nedenle gerekli ihtiyaçlarımızın dışında lazım olabilir düşüncesiyle gereksiz alışverişlerden uzak durmak son derece önemlidir. Başlangıçta çok doğal olan bazı davranışlar belli bir süre sonra insanın içindeki kaygıyı giderme aracı olarak bir şeyleri alıp depolama eğilimine dönüşebilmektedir.

İSLAM FIKHINDA İNSANIN HAYAT VE SAĞLIĞININ KORUNMASINA YÖNELİK HÜKÜM VE TEDBİRLER-Prof. Dr. Soner DUMAN

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yüce Allah'ın tarih boyunca peygamberleri aracılığıyla insanlara gönderdiği ilahî tüm öğretilerin koruma altına aldığı beş temel değerden birisi de candır. İslam, insan hayatına verdiği önemin bir göstergesi olarak insan hayatı ve sağlığını korumak üzere pek çok emir ve yasak hükümleri ortaya koymuştur. Bu cümleden olmak üzere kişinin kendisinin ya da bir başkasının canını ve sağlığına kastetmesi, buna yol açabilecek davranışlarda bulunması Kur'an ve sünnet tarafından açık ve kesin bir biçimde yasaklanmıştır.

Allah Teâlâ Kur'an'da "Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın" (el-En'âm, 6/151; el-İsrâ, 17/33), "kendinizi öldürmeyin" (en-Nisâ, 4/29), "kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın" (el-Bakara, 2/195) buyurmak suretiyle kişinin kendisinin ve başkalarının canına yönelik doğrudan ya da dolaylı tehlike ve tehdit oluşturabilecek her türlü eylemden uzak durmasını istemiştir. Allah Resûlü (s.a.v.) de pek çok hadisinde kişinin gerek kendisinin gerekse başkalarının canlarını ve sağlıklarını tehlikeye atabilecek durumlara karşı uyarılarda bulunmuştur.

İslam dininin kişinin hayatına ve sağlığına verdiği önemi "zararların meydana gelmesini önleyici tedbirler / önlemler" ve "bir zarar meydana geldikten sonra zararı ortadan kaldırma, sıkıntıyı hafifletme yönündeki tedbirler" olmak üzere iki yönlü düşünmek mümkündür.

Koruyucu önlemler ve tedbirler kapsamında insanlara zararı dokunacak her türlü yiyecek ve içeceğin yasaklanması, iş ve çalışma ortamında gerekli ve yeterli güvenlik önlemlerinin alınması, kişinin kendisi veya başkasının hayatı ve sağlığı için risk oluşturabilecek her türlü davranıştan uzak durmasının istenmesi zikredilebilir. Telafi edici tedbirler arasında ise haksız yere cana yönelik saldırılarda maktulün yakınlarının, vücut bütünlüğüne yönelik saldırılarda mağdurun bizzat kendisinin talebi ve adaletli bir yargılama sonrasında maktulün yakınlarına veya mağdura kısas ya da diyet talebinde bulunabilme seçeneklerinin sunulması, sağlığı bozulan kimselerin tedavi olmalarının emir ve teşvik edilmesi, sağlığı bozulan veya vücut bütünlüğüne zarar gelen kimselerin ibadet vb. dinî sorumluluklarında hafifletmelerin söz konusu olması zikredilebilir.

İslam'ın insan sağlığına verdiği önemi gösteren en önemli hususlardan birisi de ibadet gibi bir amaçla bile olsa kişinin sağlığını ya da canını tehlikeye atmasını yasaklamış olmasıdır. Bu kapsamda olmak üzere hastalık durumlarında abdest ya da gusül gibi temizlikleri su ile yapmanın sağlık için risk oluşturacağı durumlarda teyemmüm yapmayı emretmiş (en-Nisâ, 4/43; el-Mâide, 5/6), hasta olup da oruç tutmaları kendileri için risk oluşturacak kimselerin oruçlarını kazaya bırakmalarını emretmiş (el-Bakara, 2/183), hastalığı cihad gibi toplumsal sorumluluğu gerektiren vazifelerden muafiyet sebebi saymıştır (el-Fetih, 48/17) Hz. Peygamber, geceleri sürekli namaz kılmak ve gündüzleri sürekli oruç tutmak suretiyle bedenin biyolojik dengesinin bozulmasına yol açabilecek davranışlarda bulunan sahabîsine “Senin Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır. Senin nefsinin (canının) senin üzerinde hakkı vardır. Senin âilenin de senin üzerinde hakkı vardır. Öyleyse her hak sahibine hakkını ver” (Buhârî, "Savm", 50) buyurmak suretiyle sağlığı korumanın önemini vurgulamıştır.

Hz. Peygamber yaptığı dualarda sıklıkla Allah'tan sıhhat ve âfiyet talebinde bulunmuş, “her birinde hayır olmakla birlikte kuvvetli mümin zayıf müminden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir” buyurarak ruhen ve bedenen güçlü olmaya teşvik etmiş, (Müslim, “Kader”, 34) insanların çoğunluğunun sağlığın değerini bilmediğini belirterek (Buhârî, “Rikak”, 1; Tirmizî, “Zühd”, 1) sağlığın önemine dikkat çekmiş, kendi sağlığı korumak için yeme-içme ve uyku gibi bedensel ihtiyaçların karşılanmasında ifrat ve tefritten uzak mutedil bir yol tutma, binicilik, atıcılık, güreş gibi sporlarla meşgul olarak bedeni zinde ve dinç tutma, dönemin tedavi yöntemlerinden biri olan hacamat yaptırma, insan psikolojisini bozan gam, tasa, keder, ümitsizlik gibi ruhsal durumlara karşı ümitvar olup Allah'a dayanma gibi yol ve yöntemleri hem kendi hayatında uygulamış hem de ashabına bu yönde teşviklerde bulunmuştur.

Sağlığın korunmasına önem veren dinimiz hastalıklar meydana gelince bunların tedavi edilmesi, salgın hastalıkların yayılmaması konusunda da son derece önemli teşviklerde bulunmuş ve tedbirler ortaya koymuştur. Bu kapsamda olmak üzere Allah Resûlü (s.a.v.) hastalanan kimselerin tedavi olmasını teşvik ederek şöyle buyurmuştur: “Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Allah Teâlâ hangi hastalığı yaratmışsa mutlaka onun şifasını da yaratmıştır.” (Tirmizî, “Tıbb”, 2; Ebu Davud, “Tıbb”, 1, 11; İbn Mâce, “Tıbb”, 1) Hz. Peygamber “hastalıkların tamamen kendiliğinden bulaştığı” şeklinde toplumdaki kimi insanlarda yer eden

ve Allah'ın iradesini devre dışı bırakan inançları reddederek “hastalığın [Allah'ın iradesi olmaksızın] kendiliğinden bulaşması yoktur” buyurmuş, ancak aynı sözünün devamında “cüzzamlı kimseden, aslandan kaçır gibi kaç” (Buhârî, “Tıbb”, 19) buyurarak bulaşıcı hastalıklara karşı bireysel olarak dikkatli olunması gerektiğini belirtmiştir. Allah Resûlü bununla da kalmayarak bulaşıcı hastalığın kitlesel bir hale gelmesi durumunda karantina uygulamasını gündeme getirerek dönemin en tehlikeli salgın hastalığı olan vebaya karşı şu uyarıda bulunmuştur: “Bir bölgede veba salgını olduğunu duyarsanız oraya gitmeyin. Şayet siz oradayken böyle bir salgın olursa oradan kaçarak başka yere gitmeyin.” (Buhârî, “Tıbb”, 29; Müslim, “Selam”, 98)

Allah Resûlü (s.a.v.) soğan ve sarımsak gibi kötü kokulu yiyeceklerden yemiş olan kimseleri, başka insanları kokularıyla rahatsız etmeleri ihtimaline binaen namaz kılmak üzere camiye gitmemeleri konusunda uyarılmış, namazlarını evde kılmalarını istemiştir. (Buhârî, “Sıfatü's-sala”, 76; Müslim, “Mesâcid”, 73) Müslüman fertlerin cami gibi bir ortamda kötü kokusuyla başkasını rahatsız etme ihtimalini dikkate alarak onları bu kokuları gidinceye kadar evlerinde kalmaya ve namazlarını evlerinde kılmaya teşvik eden Hz. Peygamber'in bu uygulaması, salgın hastalıkların bulunduğu dönemde birbirine bu hastalıkları bulaştırma ihtimali bulunan kimselerin de namazlarını cemaatle camide değil de evlerinde kılmaları gerektiğine dair önemli bir dayanak noktası oluşturmaktadır.

Fıkıh mezhepleri de nasslarda yer alan bu hükümlerden hareketle insanın canını veya sağlığını tehdit eden, tehlikeye düşüren veya risk oluşturan bir takım durumları ibadetlerin yarıda bırakılması, cemaatin terk edilmesi, hac ve umrenin ertelenmesi gibi konularda özür olarak kabul etmişlerdir.

Fıkıh mezheplerinin konuya dair yaklaşımını bazı örnekler üzerinden şu şekilde ortaya koymak mümkündür:

Hastalık veya hastalanma riskinin bulunduğu durumda abdest ve gusül farziyeti düşer, teyemmüm yapılır.

Hasta olan kimse namazı ayakta kılmaz, oturarak kılabılır. Oturarak da kılamıyorsa yatarak kılabılır. Hastalığının artmasından veya hasta olmaktan endişelenen kimse de namazını oturarak kılabılır. Yine hasta olan veya hastalığının artmasından korkan kimse namazını bineğinden inmeksizin binek üzerinde kılabılır.

Yanma veya boğulma tehlikesi içinde bulunan bir kimseyi kurtarmak için namazı yarıda kesmek farzdır.

Hasta olan kimse orucu terk edebileceği gibi, sağlam olan kimse oruç tuttuğu takdirde hastalanmaktan korkuyorsa orucu terk edebilir.

Mescitte itikafta iken hastalanan kimsenin itikaftan çıkması caizdir.

Fakihler, Cuma namazına gidemeyecek derecede hasta olan veya Cuma namazına gittiği takdirde zorlukla karşılaşma ihtimali bulunan hasta kimsenin ve bir de kendisinden başka bakıcısı bulunmayan bir hastaya bakan kimsenin Cumaya gitmeme özrüne sahip olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.

Havanın aşırı yağışlı olması, sıcaklığın şiddetli olması, şiddetli fırtına gibi durumlar insan hayatı ve sağlığı için risk oluşturabileceğinden bu durumlar ile her türlü korku durumu beş vakit namazda cemaate gitmeme konusunda bir ruhsat olarak görülmüştür. Yine kişinin kendisi cemaate katıldığı takdirde geride bakmakla yükümlü olduğu bir hastanın bakımsız kalması durumu söz konusu olduğunda bu durum da cemaate gitmeme konusunda bir mazeret teşkil eder.

Yol güvenliğinin bulunmaması durumunda kişiye haccın farz olmayacağı konusunda fakihler icma etmişlerdir.

Âlimler umumî hastalıkların söz konusu olduğu durumda cemaatle namazların kılınmayıp münferiden kılınması gerektiğini de özellikle belirtmişlerdir.

İslam'ın insan hayatı ve sağlığı konusunda ortaya koyduğu tüm bu ilkeler ve fıkıh mezheplerinin bu ilkelere hareketle bu konuyla ilgili olarak ortaya koyduğu birlikte dikkate alındığında salgın hastalıkların bulunduğu dönemlerde karantina uygulamasına dikkat edilmesi, cemaatle kılınan namazlarda bu salgının yayılması ihtimalinin bulunması halinde cemaatle kılınan vakit namazları yerine beş vakit namazın ferdî olarak kılınması, Cuma ve bayram gibi toplu halde kılınan namazlara ara verilmesi, bu konuda kamu otoritesinin aldığı kararlara riayet edilerek toplumda fitne ve kargaşa meydana getirecek söylem ve eylemlerden uzak durulması İslam'ın temel maksatlarına ve talimatlarına uygun bir tutum ve tavrıdır.

Sonuç olarak bütün dünya insanların sınındığı bu olağanüstü durumda Müslümanlar olarak dinimizin emir ve talimatları doğrultusunda sağlığımızı korumalı, kendimizi ya da başkasını tehlikeye düşürecek her türlü davranıştan uzak durmalı, devletin bu yönde aldığı tedbirleri uygulamalı ve fitneden uzak durmalıyız. En doğrusunu Allah bilir.

